

LAWRENCE CRABB: PASTORACE VE SPOLEČENSTVÍ A SKRZE SPOLEČENSTVÍ

Jana Hradová

LAWRENCE CRABB: PASTORAL CARE WITHIN COMMUNITY AND THROUGH COMMUNITY: Texts of pastoral counselor and psychologist Lawrence Crabb (that have been published also in Czech since the 90's) present models and descriptive systematization of pastoral counseling and human needs, as well as very personal seeking for the essential relational aspects of pastoral care. Being faithful to the spirit of biblical revelation, they are concrete and draw from the author's many years of counseling experience. Crabb assumes that pastoral care should be performed by pastors and professional counselors, yet warmly highlights the role of a community in it, and recommends also pastoral work of non-professionals. He speaks about the need of intensive fellowship of believers and about their repeated meetings based on trust, during which the specific "soul talk" is applied, opening the way to communicate even the deepest human matters and reflect them in the context of personal faith in God. It is a form of empowerment by the Holy Spirit, the ability to talk to each other a genuine living Word of God, to preach the Gospel in a specific way and context suited for the personal story of the entrusted and entrusting person.

V pracích ze 70. a 80. let¹ předkládal pastorační poradce a psycholog Lawrence Crabb vlastní model integrace některých pastoračně relevantních psychoterapeutických metod do života místního křesťanského společenství. Vypracoval základní tříprvkovou strukturu pastorační práce, pro pastýřskou službu druhým na prvním stupni navrhoval proškolit nadané laiky, kteří by působili v kontextu církve a poskytovali službu určité pastorační první pomoci, přitom však nechtěl vyloučit ani specializovanou praxi profesionálů uskutečňovanou vně sborů. Úkolem laických pastoračních poradců by bylo především povzbuzovat (poradenství prostřednictvím povzbuzení) a v případě potřeby doporučit pastoračního poradce druhého stupně, který by byl kromě umění povzbuzovat a potěšovat vybaven dalšími kompetencemi, tj.

¹ Jedná se o texty *Basic Principles of Biblical Counseling*, Grand Rapids: Zondervan, 1975; *Effective Biblical Counseling* (česky vydáno jako *Osobnost člověka*), Grand Rapids: Zondervan, 1977; *Understanding People*, Grand Rapids: Zondervan, 1987.

byl by schopen vykládat biblické souvislosti a měl nejen empiricky, ale i teologicky podložený vhled do příběhu svěřeného člověka (poradenství prostřednictvím napomenutí). Profesionální poradci (třetí stupeň) by vystupovali jako lektori pro pastorační práci, v určitém smyslu by plnili roli jakýchsi supervizorů, bylo by možno se na ně obrátit s žádostí o radu a vedení. Druhou, neméně významnou oblastí jejich práce by zůstala specializovaná poradenská činnost klientům, tak jak ji zastávali doposud. Ta by se pak zaměřovala především na klienty, u nichž pastorece prvního a druhého stupně nepostačovala k odkrytí kořenu problémů, a nebylo s nimi efektivně pracováno (poradenství prostřednictvím osvětlení problému).

L. Crabb² vytvořil sedmistupňový model poradenství, jehož prvním stupněm či první fází je určení problémových emocí klienta. Druhou fází je rozpoznání problémového chování zaměřeného na dosažení cíle, třetí fází pak rozpoznání problémového uvažování. Tyto odhalené skutečnosti je poté třeba uvést do souvislosti s biblickým uvažováním a podle něho změnit uvažování (čtvrtá fáze). K tomu, aby to bylo možné, je třeba připojit (v páté fází) pevný závazek. Projevem toho je také vědomé poslušné naplánování a uplatňování biblického jednání (šestá fáze). A konečně by poradce měl být schopen rozeznávat projevy působení Ducha svatého a představovat je klientovi, aby si jich všiml a dovedl je rovněž rozpoznat.

Crabb probírá možné varianty vzájemného *ovlivnění psychoterapie a pastorece*, současně však poukazuje také na nereflektovaná úskalí jejich propojení. Zdůrazňuje nutnost zkoumat psychoterapeutické postupy a prověřovat adekvátnost jejich použití při pastoraaci, tedy nutnost klást si vždy zodpovědně otázku, zda odpovídají křesťanskému kerygmatu, zda jsou tyto postupy, a pochopitelně rovněž jejich důsledky, v souladu se zjevenou pravdou Slova. *Autorita Bible* je mu primární i v případě, že by neshodující se poznatky byly podloženy vědeckým výzkumem. Tento vlastní model přirovnává k „*obrání Egypťanů*“. Biblickému poradci je otevřeno veškeré poznání a metodika psychologických a psychoterapeutických přístupů, je však plně zodpovědný nejen za to, jak zevrubně v nich bude vzdělán, ale také za to, jak jich využije. Edukaci poradců se Crabb v těchto knižně publikovaných textech přímo nevěnuje; zde je patrně třeba odkázat k jeho pedagogické činnosti. Upozorňuje na křehkou hranici mezi tím, kdy je daný postup dobře

² Lawrence Crabb, *Osobnost člověka. Její potřeby a cesty k jejich naplnění*, 1. vyd., Praha: Návrat domů, 1995.

využitelný pro pastoraaci a kdy naopak může být v něčem značně zavádějící, protože vychází z neslučitelných předpokladů. Podobně se píše v 1. listu Tesalonickým (5,19–22) o nutnosti rozlišování u duchovních darů: „Plamen Ducha nezhášejte, prorockými dary nepohrdejte. Všecko zkoumejte, dobrého se držte; zlého se chraňte v každé podobě.“ Crabb tu vlastně pracuje v duchu biblického poučení. Ostatně, přes své psychologické – a nikoli teologické – vzdělání a užívání psychologických metod se Crabb profiluje de facto jako praktický teolog.

Tvořivé pastorační myšlení

Ve výše zmíněných souvislostech hovoří Crabb o nutnosti *tvořivého pastoračního přemýšlení*. Tento důraz je podle mého názoru velkou devizou jeho práce. Jde mu o to, co tyto prostředky způsobují – nestačí osvojit si mechanicky postupy práce a teologické poznatky a zkoušet je intuitivně aplikovat v práci s klienty, ale je nutné nejprve zvážit, jaký přístup nejlépe odpovídá biblické zvěsti. Crabb poukazuje na to, jak podstatné je ptát se, zda máme skutečně právo tento prostředek použít. Neodporuje zvolený pracovní nástroj v této podobě duchu biblického sdělení? Nutno poznamenat, že určitým úskalím, které však Crabb nereflktuje ani explicitně nepředpokládá, je možná neshoda při exegezi téhož biblického místa.

Požadavek věrnosti vůči biblickému zjevení je oprávněnou reakcí na skutečnost, že některé syntézy pastoračních a psychotherapeutických metod již ani nepopisují hranici mezi oběma stranami, vymazávají ji – potom samozřejmě nepracují blíže ani s možným konfliktem rolí pastýře a sekulárního terapeuta, o konfliktu vyvěrajícím z podstaty disciplín ani neuvažují. Pokud potenciální konflikt rolí připouštějí, nepřikládají mu zásadní význam v účinnosti péče ani v jiném smyslu.

Na opačném pólu spektra názorů, týkajících se možnosti interdisciplinární práce v těchto oborech, stojí popření této možnosti. Vědeckost terapie může být zaručena pouze v případě, že je zachováno oddělení uvedených oborů. V tom smyslu se vyjadřuje například Viktor E. Frankl.³ Otázkou ale zůstává, zda je reálně možné udržet toto oddělení, a není-li tedy úsilí o širší odbornost nebo o vzájemně korigovanou práci v týmu odborníků přece jen výhodnější variantou práce než podvědomé laické psychologizování pas-

³ Viktor E. Frankl, *Lékařská péče o duši. Základy logoterapie a existenciální analýzy*, Brno: Cesta, 1995.

toračních pracovníků nebo intuitivní práce s duchovním rozměrem života klienta ze strany terapeutů.

Uznání života jako smysluplného spění

I sekulární terapeut může být prostředníkem k dosažení jakéhosi smyslu života a mediátorem „setkání“, „dotyku“ s tímto smyslem či jeho nositelem. Je to jistá forma pastoračního vztahu, byť neuvědomovaného a nepodloženého pastoračním vzděláním. Transcendentní subjekt zde může chybět, transcendentno je vnímáno spíše jako síla, energie, dobro nebo něco podobného. Přesto se dá mluvit o náboženském vztahování k tomuto transcendentnu, je však omezeno. Vychází to z některých podobných aspektů základů této péče, které chci ilustrovat na slovech Prokopa Remeše: „Bible pojednává o Bohu, o duši, ale i o životních hodnotách a útočištích, kam se můžeme uchýlit v dobách bolesti, samoty a ohrožení. Psychoterapie se sice liší ve svých předpokladech, ale i jí jde o záchranu života člověka a v hlubší rovině o *uznání života jako smysluplného spění*.“⁴ Tato podobnost však není shodou, a může být dokonce v zásadním rozporu. Podstatné pro pastorační práci vždy zůstává věnovat se člověku jakožto věřícímu. Josef Smolík⁵ k tomu poznamenává: „Pastýřskou péči jsme definovali jako službu k víře. Bez zaměření na víru, její čistotu a věrnost, ztrácí pastýřská péče svou specifitu. V ní je ono hledané *proprium* pastorační.“

Pastorační péče se uskutečňuje ve vztazích

V tomto ohledu se Crabb důsledně opírá o specificky pastorační základ, neboť sdílená víra a důvěra v Boha je mu zřejmým východiskem poradenské péče. *Poradenství se uskutečňuje na základě vztahu* – vztahu mezi poradcem a svěřeným člověkem a vztahu mezi nimi oběma a Bohem. Podobně čteme ve Smolíkově *Pastýřské péči*: „Pastýřská péče připomíná, že o našem životě rozhoduje náš vztah ke Kristu.“⁶ Crabb tuto potřebu vztahů v církvi (míním opět vztahy v horizontálním i vertikálním smyslu) rozvádí a využívá ji ve svém pastoračním modelu.

⁴ Prokop Remeš, „Bible a psychoterapie“, *Psychologie Dnes* 2/2000, [online] [cit. 2006-10-26] URL: <http://www.portal.cz/scripts/detail.asp?id=703>, odkaz nefunkční (pozn. red.).

⁵ Josef Smolík, *Pastýřská péče*, 1. vyd., Praha: Kalich, 1991.

⁶ Tamtéž, s. 9.

Vztahovost se dotýká základních potřeb člověka, jimiž jsou dle Crabba potřeba významu a potřeba bezpečí. Zastřešujícím vyjádřením je, že člověk je stvořen s potřebou „být cenným“, mít hodnotu. „Význam je dán tím, že chápeme, kdo jsme v Kristu.“⁷ Naplnění potřeby bezpečí souvisí s bezpodmínečně a důsledně vyjadřovanou láskou, se stálým přijetím.⁸ Potřeba bezpečí je saturována, pokud má o mě někdo zájem.

S takto definovanými pojmy poté operuje v další deskripci psychických struktur člověka a problémů, které vznikají jako výsledek nenaplnění těchto potřeb. Přitom je třeba zdůraznit, že pojmu *potřeba* užívá Crabb značně odlišně od běžněji chápaného významu tohoto slova, jak se objevuje v psychologické literatuře. Není to pojem vztahující se výhradně k přirozenosti člověka a zaměřený pouze k člověku, jenž má jaksi neoddiskutovatelné právo na naplnění této potřeby, ale popis jisté Bohem připravené danosti člověka, která je také jen Bohem a z Boží milosti naplňována. Z obavy, že je jeho výklad o základních potřebách člověka takto neadekvátně interpretován a pojem *potřeba* (*need*) posunut do jiné roviny, než ve které byl zamýšlen, užívá Crabb později termínu *tužba* či *touha* (*longing*).⁹

S tím souvisí uvědomění, že cílem života věřícího člověka je oslava Boha a služba Bohu, nikoli v první řadě dosažení pocitu štěstí a osobního uspokojení. Psychické a duchovní problémy jsou pak do různé míry odrazem skutečnosti, že tyto potřeby nejsou částečně nebo takřka vůbec naplněny nebo jsou naplněny něčím, co jejich naplněním trvale být nemůže. (Samozřejmě v tuto chvíli značně zjednodušuji, Crabb totiž nejprve rozlišuje mezi psychickými problémy, jejichž původ je dán především organicky, a těmi, které jsou důsledkem působících okolností života dotýčeného člověka.) Touhu vložil do člověka Bůh, aby ho k sobě volal a přivedl, je to volání z lásky k lásce, která může, ale také nemusí být opětována. Psychicky vyrovnaný věřící člověk si podle Crabba bude ochoten přiznat svoji závislost na Bohu, závislost v dobrém slova smyslu, neboť pro něho není ztotožněním, ale možností svobodně se projevat a opustit mnohé svazující vzorce chování, odkrýt potlačené psychické bloky apod.

⁷ Crabb, *Osobnost člověka*, s. 63.

⁸ Tamtéž, s. 54.

⁹ Dle Larry Crabb's Theory of Biblical Counseling. [online] [cit. 2008-11-01] URL: http://www.learntheology.com/counseling_theories_crabbs_biblical_counseling.html, odkaz nefunkční (pozn. red.).

Schopnost člověka dlouhodobě a věrně obstát jako vyznávající křesťan je ovšem do velké míry podmíněna skutečností, zda má hluboké obecenství s několika lidmi. Důraz na takové podstatné vztahy se v rozpracované podobě objevuje v Crabbových pozdějších pracích. *Skrze promýšlení, jakým způsobem být člověku pastoračně nablízku a doprovázet ho, se dostává k nejhlubšímu směřování člověka.* Vychází z vlastních osobních zkušeností, nejen ze své poradenské praxe a studia. Je možno, být velmi zjednodušeně, vidět posun v tematické rovině knih L. Crabba – víceméně postupuje od expertního popisu psychických struktur, procesů a stavů *k popisu vnitřního setkání člověka s člověkem před Bohem, k Bohem danému setkání, které navozuje změnu.* Kompetence psychologa a biblického poradce je i nadále součástí tohoto přístupu, ale vrchu nabývá pozvání k osobnímu setkání věřících (aniž však tento rozměr v dřívějších Crabbových textech scházel).

Crabb vychází jako pastýř svému člověku ještě výrazněji vsříc:

„Uplatňování biblických principů a zkoumání obsahu našeho nitra, který se snažíme popírat, má samozřejmě své legitimní místo. Když se však uplatňování biblických principů stane středem našich snah o pomoc, stáváme se moralisty. Naše moc se omezuje na nátlak. A když je podstatou našich pokusů o pomoc pronikání do popírané vnitřní reality, začleňujeme se do terapeutické kultury, která jako klíč ke změně zdůrazňuje prohloubené sebepoznání. Navrhují jiný střed efektivního přístupu k lidem. Dobří přátelé doufají, že laskavá podpora přinese uzdravení. Já se domnívám, že je zde třeba opravdové spojení, takový přístup k lidem, který jde dál než k pozitivnímu ujištění a povzbuzení. Moralisté si myslí, že středem pozornosti by měla být poslušnost. Myslím, že větší význam tu má srdce tíhnoucí k poslušnosti.“¹⁰

O něco dále pak čteme: „K opravdovému spojení dochází tehdy, když se Kristův život ve mně dotkne Kristova života ve vás. To, že jsme navázali opravdové spojení, poznáme, když se během doby, kterou strávíme společně, posílí naše pohnutky konat dobro.“¹¹

Crabbovo hluboké přesvědčení o tom, že je nám v rámci koinónie darován nejen dogmatický obsah víry, ale také mnohé potřebné pro plnost přirozeného života, včetně potenciálně uzdravujících činitelů, by mohlo být vnímáno jako neopodstatněná naivita. Jestliže ani erudovaný odborník není vždy schopen iniciovat změnu v klientově vnímání a jednání, jak by to bylo

¹⁰ Lawrence Crabb, *Umění přiblížit se*, 1. vyd., Praha: Návrat domů, 2000.

¹¹ Tamtéž, s. 61.

možné na mnohem intuitivnější, méně systematizované rovině? Navíc se nyní pohybujeme v českém kontextu, kde je i samotné vyhledání poradenské péče stále ještě více sociálně stigmatizující než v kontextu americkém. A snad právě proto. Subjektivně může být pro klienta přijatelnější pokusit se svůj problém otevřít před někým bližším. Na druhou stranu se asi často setkáváme s tím, že klient vidí svůj problém jako natolik velký, aby s ním musel přijít až k nejvzdělanějšímu odborníkovi. Odbornost je, zdá se, ceněna nepoměrně více než vklad kvality a hloubky pomáhajícího vztahu. Crabb chce do jisté míry rehabilitovat podceňovaný význam církevního společenství pro péči o duši člověka. Ztráta dlouhodobého a smysluplného spojení mezi lidmi a devalvace intenzivních formujících mezilidských vztahů jsou významné slabiny ve způsobu života většiny západní společnosti. Jádrem chození do církve není schopnost vytvořit moderní multimediální vzdělávací křesťanské programy a ve službě evangeliu využít manažerských metod práce k posílení persuzivních dovedností nebo něčeho podobného, co se zaměřuje na výkonnost a vzdělání lidí podobně jako většinová moderní společnost, ale to, co popisuje Crabb jako rozhodnutí „chovat se k několika lidem jinak, než je běžné.“¹²

Psychické problémy vyskytující se v české populaci dosvědčují, že osamělost má destruktivní vliv na lidskou psychiku, a potažmo na celou společnost. Již biblické „není člověku dobře býti samotnému“, vztahující se k primárnímu mezilidskému vztahu mezi mužem a jeho ženou, je první připomínkou, že toto osamění není pro člověka vyhovující. Protože západní společnost, zaměřená na rozvoj individuality, produkuje mimo jiné tříštění klasické rodinné struktury, která působila jako prevence sociální odloučenosti a s tím spojené ztráty smyslu života, je třeba brát vážně hlasy pro vytváření, podporu a rozvíjení skutečného obecenství.

¹² Tamtéž, s. 8. Srov. tamtéž: „Mám pádný důvod domnívat se, že křesťané, kteří se svědomitě zapojují do života církevních sborů a pro které ‚chodit do církve‘ znamená podílet se na nejrůznějších duchovních autoritách, dostali zdroje, které by – pokud by se uvolnily – mohly mocně uzdravovat zlomená srdce, přemáhat škody napáchané ničivým prostředím, dávat sklíčeným odvahu nově vykročit, povzbuzovat osamělé k navazování vztahů, vzpružovat skleslé dospívající novou a svatou energií a vlévat naději do životů bezpočtu lidí, kteří se cítí být odmítnutí, osamělí a neužiteční. Možná že ‚chodit do církve‘ znamená víc než co jiného přistupovat k několika lidem v našem okolí jinak, než je běžné. Možná je středem křesťanského společenství opravdové spojení s několika lidmi.“

„Řeč duše“, specifický, osobní pastorační jazyk

Jak jsem již zmiňovala, Crabb (aniž popírá své předchozí důrazy a témata) oslabuje ve svém přístupu striktně drženou pozici experta-terapeuta a vstupuje do role blízkého přítele, který citlivě reaguje na to nejniternější vyslovení podstatných skutečností a prožitků toho, kdo se v jeho přítomnosti s něčím svěřuje. Pastoračně účinné je přirozené, otevřené lidské setkání věřících, setkání, které je ve svém charakteru vždy něčím vzácným a darovaným. Z jeho povahy vyplývá, že není možné dospět k takovému setkání za každých okolností, kdykoli a s kýmkoli, neboť je plně závislé na míře důvěry v tomto obecnství. Až na základě toho je možno hovořit zvláštním pastoračním jazykem, který Crabb¹³ nazývá *řečí duše* (*soul talk*) a který vyjadřuje zájem o druhého a podněcuje v něm hlubokou touhu po odevzdání ve vztahu k Bohu. Řeč duše je řečí, která uvolňuje nadpřirozenou moc, je to opak prázdného mluvení nepronikajícího k podstatě našich osobních zápasů, mluvení, kterým jsme dnes zahlceni a v němž je zdánlivě devalvována smysluplnost života.¹⁴ Prázdný hovor nás od druhých izoluje, zůstáváme „neznámí, neodhalení a neteční“. Crabb ukazuje, že spolehne-li se na moc Ducha svatého, „můžeme se dotknout druhého člověka způsobem, který přináší růst, smysl, a také velikou radost.“¹⁵

Proměňující obecnství mezi dvěma nebo několika málo lidmi v úzké skupině samozřejmě není nějakým novým konceptem. Jeho předobraz nacházíme v biblických učednických vztazích a v různých podobách se uplatňuje i v jinak velmi odlišných křesťanských sborech. Vzpomeňme například na *collegia pietatis* u Filipa Jakuba Spenera nebo metodistické skupiny věřících. V užším pojetí se také v katolickém prostředí může pastýřská péče uplatňovat jako dlouhodobější individuální a osobní způsob vedení k reflexi vlastní víry, k prohloubení schopnosti kontemplace, např. cestou k mlčení,

¹³ Lawrence Crabb, *Řeč duše*, 1. vyd., Praha: Návrat domů, 2007.

¹⁴ Podobnému tématu se věnuje např. Henri Nouwen v knize *Cesta srdce*, v níž na základě starých textů otců pouště ukazuje, jak je v současné duchovní službě třeba vystavit se samotě, umět se zastavit a mlčet, aby pak duchovní mohl pracovat se slovy a Slovem. Samota a mlčení nejsou samoúčelné projevy askeze, jsou prostředkem k navázání spojení s Bohem a modlitbě a k regeneraci duchovního života, k obnovování motivace pro povzbuzování společenství, k znovunaplňování nadějí a vědomím smyslu této práce. Je zajímavé podotknout, že tento Nouwenův text vyšel anglicky již v roce 1981 – a od té doby se dle mého názoru ve společnosti problém devalvace slova ještě výrazně prohloubil. (Henri Nouwen, *Cesta srdce. Spiritualita pouště a duchovní služba dnešní doby*, 1. vyd., Praha: Zvon, 1995.)

¹⁵ Podle resumé českého překladu knihy *Řeč duše*.

k ztišení, tiché modlitbě. Pastýř je v roli poučeného průvodce, který sám prošel zkušenostmi s takovou modlitbou a pomáhá na konkrétních krocích pastorandovi trénovat jeho vlastnosti a chování tak, aby se změnil.¹⁶ Tento vztah je velmi úzký a důvěrný, oba lidští aktéři doprovázejícího vztahu jsou vedeni Duchem svatým. Rozdíl oproti Crabbovu setkání věřících přátel je zde někdy v zachování asymetrie ve vztahu průvodce a doprovázeného. Přestože jejich vztah je otevřený v obou směrech, je zde zřetelně ponechána role duchovní autority; jedná se opět o expertní vztah. Pravdou ovšem je, že Crabb popisuje i určitý postup, jak dospět k užití „řeči duše“, a tady je opět možno vidět tendenci k hledání vědomé pastorační metodiky.

Setkání v nehlubší touze člověka

Zajímavé a odjakživa diskutované otázky povahy a podstaty utrpení a jeho role v životě křesťana se Crabb dotýká v *Naději v utrpení*¹⁷ a v *Rozbitých snech*.¹⁸ Největší pozhřebání a cíl života nespátřuje v tom, co bychom mohli popsat jako dobrý, úspěšný život, ale v opravdovém setkání s Bohem, které se uskutečňuje nezřídka až na pokraji sil, po tom, co člověk prožije v životě bolestné ztráty svých původních snů, nenaplnění vysněných cílů a přání. Toto zakoušení Boha pak produkuje stav, v němž si věřící uvědomuje, že „tlak“ vyvolávaný nároky na dosažení dobrého života „je pryč“ a je nahrazen důvěrou a radostí.¹⁹ Nejde o příklon k askezi nebo něčemu podobnému, ale o život, v němž si je věřící člověk vědom vlastních priorit a připouští si nehlubší touhu svého života – touhu po jednotě s Bohem.

Larry Crabb vystudoval klinickou psychologii, ve své práci však dnes vystupuje v souladu s premisami pastorální teologie (ostatně vede rovněž katedru biblického poradenství). Propojuje tak často se dotýkající oblasti péče o svěřeného člověka. Naše společnost je postmoderním, interdisciplinárním prostorem, a proto je třeba pečlivě zkoumat východiska, význam a cíle práce, protože výpověď odborníků o jejich práci může být vzhledem k tradičnímu chápání oborů výrazně sémanticky posunuta. Svými důrazy

¹⁶ Pro upřesnění a pro inspiraci uvádím příklad takového textu: Wilfrid Stinissen, *Terapie Duchem. O duchovním vedení a pastorači*, 1. vyd., Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2004.

¹⁷ Lawrence Crabb – Dan Allender, *Naděje v utrpení*, 1. vyd., Praha: Portál, 2002.

¹⁸ Lawrence Crabb, *Rozbité sny*, 1. vyd., Praha: Návrat domů, 2005.

¹⁹ Lawrence Crabb, *Přiblížte se k Bohu...*, 1. vyd., Praha: Návrat domů, 2006. V angličtině vyšla kniha pod názvem *The Pressure's OFF*, což pravděpodobně lépe vystihuje hlavní téma knihy.

na ne-povrchní pastorační obecnství, na konkrétní pastorační jazyk vycházející ze zájmu o druhého, na klíčový význam touhy po vztahu s Bohem je Larry Crabb jistě významnou inspirací současné poimenice.²⁰

---

²⁰ Uvádím na závěr některé další texty L. Crabba, z nichž nebylo citováno ani na ně nebylo odkazováno: Lawrence Crabb, *Manželství je vztah*, 1. vyd., Praha: Návrat domů, 1994; Lawrence Crabb, *Understanding People. Deep Longings for Relationship*, 1st ed., Grand Rapids: Zondervan Publishing House, 1987; Lawrence Crabb, *Uvnitř*, 1. vyd., Praha: Návrat, 1993.